การศึกษาปัญหา อุปสรรค และความต้องการการใช้สมุนไพรเพื่อการดูแลผิวหนังของผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2 จังหวัดสระแก้ว

A study on the problem, Obstacles and needs of using herbs for skin care in type 2 diabetes patients

จันทรรัตน์ จาริกสกุลชัย[1*], พรรณี บัญชรหัตถกิจ[2], ทัศพร ชูศักดิ์[2] , รัฐพล ศิลปรัศมี[2]
Juntarat Jaricksakulchai[1], Pannee Banchonhattakit[2], Thassaporn Chusak[2], Ratthapol Sillaparusamee[2]
[1] นักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การจัดการระบบสุขภาพ) คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี
[2] คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี
[1] Student Doctor of Public Health Program in Health System Management
[2] Faculty of Public Health, Valaya Alongkorn Rajabhat University under The Royal Patronage, Pathum Thani Province
(Received: January 9, 2025, Revised: March 18, 2025, Accepted: April 20, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหา อุปสรรคและความต้องการการใช้สมุนไพรเพื่อการดูแลผิวหนังของผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2 และ 2) ศึกษาการใช้สมุนไพรในสาธารณสุขมูลฐานของปราชญ์พื้นบ้านและบุคลากรแพทย์แผนไทย กลุ่มตัวอย่างในเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบไปด้วย ผู้ป่วย 8 คน ผู้ดูแล 8 คน บุคลากรการแพทย์แผนไทย 4 คน และปราชญ์พื้นบ้าน 4 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัญหาการใช้สมุนไพรเพื่อการดูแลผิวหนัง คือ การขาดความรู้ของโรคที่ส่งผลต่อปัญหาของผิวหนัง และผู้ป่วยส่วนใหญ่มีปัญหาผิวหนังอักเสบ แห้ง คัน 2) อุปสรรคการใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพปัจจุบัน คือ ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ปัจจุบันไม่เหมาะสมกับสภาพปัญหาผิวของผู้ป่วยทั้งด้านประสิทธิภาพและการเพิ่มความแข็งแรงของผิวหนัง 3) ความต้องการการใช้สมุนไพรเพื่อการดูแลผิวหนัง คือ ผู้ป่วยมีความต้องการใช้ผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนประกอบของสมุนไพรไทยแต่จำกัดด้วยรูปแบบและความสะดวกการใช้ และสรรพคุณของสมุนไพร 4) การใช้งานสมุนไพรของปราชญ์พื้นบ้านและบุคลากรแพทย์แผนไทย พบว่า สมุนไพรส่วนใหญ่ที่นำมาใช้ดูแลกลุ่มผิวหนังอักเสบ คือ ใบบัวบก ขมิ้นชัน ฟ้าทะลายโจร พญายอ และใบพลู

ผลการศึกษาครั้งนี้ ได้ข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการดูแลผิวหนังผู้ป่วยโรคเบาหวานกลุ่มที่มีภาวะผิวหนังอักเสบ สามารถพัฒนานวัตกรรมสมุนไพรที่มีฤทธิ์ทางชีวภาพทางด้านผิวหนังให้อยู่ในมาตรฐานผลิตภัณฑ์สุขภาพ

คำสำคัญ: การใช้สมุนไพร, การดูแลผิวหนัง, ผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2
*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding Author: Juntarat Jaricksakulchai, E-mail: juntarat@vru.ac.th)

Abstract

This qualitative research aims to 1) study the problems, obstacles and needs of using herbs for skin care in type 2 diabetes patients and 2) Study the use of herbs that are on the primary health care list of local wisdom scholar and Thai traditional medicine personnel. The sample groups for data collection consisted of 8 patients, 8 caregivers, 4 Thai traditional medicine personnel, and 4 local wisdom scholars. The tool used was an in-depth interview and data were analyzed using content analysis.

The results of the research found that 1) The problems with using herbs in skin care are lack of knowledge about diseases that affect the skin's protective system and most patients have problems with inflamed, dry and itchy skin. 2) An obstacle in using current health products is that current products are not suitable for patients' skin problems in terms of efficiency and strengthening of the skin. 3) The need for using herbs in skin care is that patients desire to use products containing Thai herbal ingredients but are limited by the usage format and convenience of use, including the properties of herbs. 4) The use of herbs by local wisdom scholars and traditional Thai medicine personnel found that most herbs used to treat skin inflammation include Centella asiatica, Turmeric, Andrographis paniculata, Clinacanthus nutans, and Piper betle leaves.

The results of this study provide basic information for developing skin care guidelines of type 2 diabetes patients with dermatitis and can develop herbal innovations that have biological effects on the skin to meet health product standards.

Keyword: Using herbs, Skin health care, Type 2 diabetic patients

บทนำ

โรคเบาหวานเป็นโรคที่ทางองค์การอนามัยโลกให้ความสำคัญ ซึ่งเป็นหนึ่งในโรคไม่ติดต่อที่มีอัตราทางระบาดวิทยาสูง ในปี พ.ศ.2565 พบผู้ป่วยโรคเบาหวานทั่วโลกจำนวน 422 ล้านคน โดยมีผู้เสียชีวิตด้วยโรคเบาหวานทั่วโลก 1.5 ล้านคนต่อปี (World Health Organization, 2021) และทวีปมหาสมุทรแปซิฟิกรวมประเทศไทยมีผู้เป็นเบาหวานทั้งสิ้น 163 ล้านคน และคาดการณ์ว่า ในปี พ.ศ. 2573 จะมีผู้เป็นเบาหวานเพิ่มขึ้นเป็น 197 ล้านคน (International Diabetes Federation, 2019) ซึ่งในประเทศไทยปี พ.ศ. 2562 จำนวนผู้ป่วยที่เป็นเบาหวานที่สามารถควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดได้ตามเกณฑ์มีระดับน้ำตาลในเลือด < 130 มก./ดล. มีจำนวนลดลงจากร้อยละ 28.5 เป็น ร้อยละ 23.5 (วิชัย เอกพลากร และคณะ, 2561) จากข้อมูลดังกล่าว พบว่าผู้ที่สามารถควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดให้อยู่ในเกณฑ์มีจำนวนลดลง ซึ่งในผู้ป่วยที่มีระดับน้ำตาลในเลือดที่สูงกว่าปกติเป็นระยะเวลานาน ส่งผลให้เกิดภาวะแทรกซ้อนของหลอดเลือดแดงได้ทั่วร่างกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลอดเลือดแดงขนาดเล็ก (สายฝน ม่วงคุ้ม และคณะ, 2563) ซึ่งภาวะแทรกซ้อนดังกล่าวส่งผลกระทบต่อระบบต่างๆ ของร่างกายหลายระบบทั้งแบบเฉียบพลันและเรื้อรัง ได้แก่ หลอดเลือดหัวใจ หลอดเลือดสมอง ตา ไต และเท้า และที่พบได้บ่อยที่สุด คือ ภาวะแทรกซ้อนที่เท้า (Walsh, 2016) นอกจากการมีระดับน้ำตาลในเลือดสูงส่งผลกระทบต่อการทำงานระบบต่าง ๆ ของร่างกายแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อ

เนื้อเยื่อทุกส่วนของร่างกายรวมถึงเซลล์เนื้อเยื่อผิวหนังก่อให้เกิดโรคผิวหนังอักเสบในกลุ่มผู้ป่วยโรคเบาหวาน หน้าที่ของผิวหนังที่สำคัญคือเป็นเกราะป้องกันร่างกายจากสิ่งแปลกปลอมภายนอก และการรบกวนจากปัจจัยต่าง ๆ ภายนอกร่างกาย ลักษณะการเปลี่ยนแปลงผิวหนังที่มีภาวะน้ำตาลในเลือดสูงอย่างต่อเนื่องคือผู้ป่วยจะมีผิวแห้ง จุดด่างดำ อาการคัน เกิดการอักเสบในระดับเซลล์ผิวหนังหากภาวะระดับน้ำตาลสูงอย่างต่อเนื่องจะส่งผลในระดับรุนแรงขึ้น เช่น แผลหายล่าช้า การเกิดแผลเรื้อรัง เกิดการอักเสบของผิวหนังเรื้อรัง การติดเชื้อของผิวหนัง เนื้อเยื่อของผิวหนังตาย เป็นต้น ซึ่งภาวะแทรกซ้อนทางผิวหนังดังกล่าวทำให้ผู้ป่วยอาจต้องเข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาล และหากไม่ได้รับการรักษาหรือดูแลอย่างเหมาะสมอาจนำไปสู่ความรุนแรงถึงการสูญเสียอวัยวะสำคัญ เช่น แขนและขาได้ (เสาวลักษณ์ และคณะ, 2566)

จังหวัดสระแก้วจากการสำรวจผู้ป่วยเบาหวานของจังหวัดสระแก้วในปี พ.ศ. 2564 - 2566 มีจำนวนผู้ป่วย 26,625 ราย 27,950 ราย และ 29,807 ราย ตามลำดับ ซึ่งในกลุ่มผู้ป่วยดังกล่าวพบผู้ป่วยเบาหวานที่ไม่สามารถควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดได้นั้นมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสระแก้ว, 2565) จากสถานการณ์สรุปได้ว่าโรคเบาหวานเป็นโรคที่เป็นปัญหาสำคัญทางด้านสาธารณสุขของจังหวัดสระแก้ว ทางหน่วยงานสาธารณสุขมีการเฝ้าติดตามผลการดำเนินงาน และจากการศึกษาปัญหาเชิงลึกโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้การดูแลผู้ป่วยเบาหวานในจังหวัดสระแก้ว ช่วงปี 2565 พบว่าปัญหาของผู้ป่วยเบาหวานที่มารับการรักษาที่โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชสระแก้ว โดยปัญหาแทรกซ้อนทางผิวหนังพบว่า ผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2 ที่ไม่สามารถควบคุมระดับน้ำตามในเลือดได้มีภาวะแทรกซ้อนการอักเสบทางผิวหนัง โดยพบร้อยละ 75 ของผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2 โดยอาการผิวหนังอักเสบที่พบมีอาการผิวแห้ง ผิวคัน ผิวแดง และเกิดลักษณะเป็นขุย ซึ่งทำให้โอกาสความรุนแรงของอาการอักเสบเพิ่มขึ้น (โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล จังหวัดสระแก้ว, 2566) และจากผลการประเมินภาวะแทรกซ้อนทางผิวหนังด้านการอักเสบ ประจำปี 2563 – 2565 มีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น และทางโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล ได้มีการนำความรู้ทางสมุนไพรมาผสมผสานการให้ความรู้ในการดูแลผิวหนังโดยหน่วยงานแพทย์แผนไทย หรือผู้เชี่ยวชาญสมุนไพรพื้นบ้านเกี่ยวกับการใช้สมุนไพร ประจำชุมชน โดยการให้ความรู้ เพื่อเป็นแนวทางแพทย์ทางเลือกเพื่อไปใช้ดูแลตนเอง แต่ผู้ป่วยส่วนใหญ่ไม่สามารถนำสมุนไพรไปใช้งานได้ เนื่องจากต้องนำสมุนไพรมาแปรรูปเพื่อให้สะดวกในการใช้งาน ความเหมาะสมของประเภทของสมุนไพร หรือแม้แต่ผลิตภัณฑ์สุขภาพเพื่อดูแลสุขภาพผิวหนัง (ผมหอม เชิดโกทา, 2020)

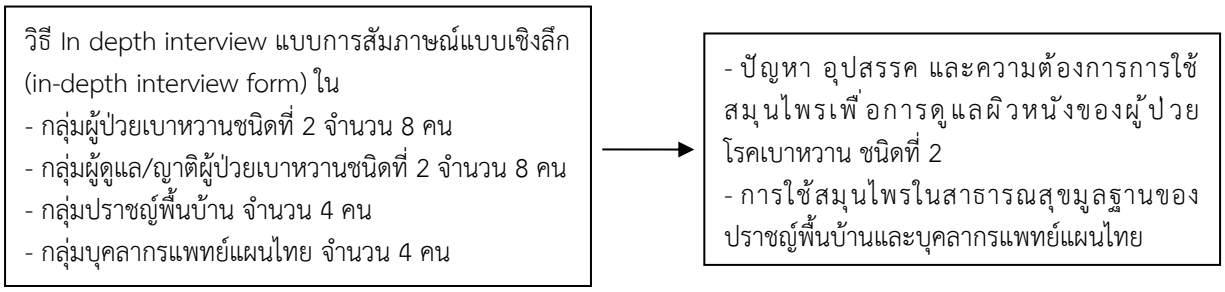
ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการสำรวจปัญหา อุปสรรคและความต้องการการใช้สมุนไพรเพื่อดูแลผิวหนัง และการศึกษาการใช้สมุนไพรในสาธารณสุขมูลฐานของปราชญ์พื้นบ้านและบุคลากรแพทย์แผนไทยที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนที่แท้จริงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อนำข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบในการดูแลสุขภาพทางผิวหนังในกลุ่มผู้ป่วยเบาหวานต่อเนื่องต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและความต้องการการใช้สมุนไพรในการดูแลผิวหนังของกลุ่มผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2 อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว
2. เพื่อศึกษาการใช้สมุนไพรในสาธารณสุขมูลฐานของปราชญ์พื้นบ้านและบุคลากรแพทย์แผนไทย อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาปัญหา อุปสรรคและความต้องการการใช้สมุนไพรเพื่อดูแลผิวหนังของกลุ่มผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2 และการใช้สมุนไพรในสาธารณสุขมูลฐานของปราชญ์พื้นบ้านและบุคลากรแพทย์แผนไทย อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ด้วยวิธี In depth interview แบบการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (in-depth interview form)

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและความต้องการการใช้สมุนไพรเพื่อดูแลผิวหนังของกลุ่มผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2 และเพื่อศึกษาการใช้สมุนไพรในสาธารณสขมูลฐานของปราชญ์พื้นบ้านและบุคลากรแพทย์แผนไทย โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ศึกษาปัญหา อุปสรรคและความต้องการการใช้สมุนไพรเพื่อดูแลผิวหนังของกลุ่มผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2 จังหวัดสระแก้ว

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2 ซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดปัญหาสุขภาพโดยตรงและญาติโดยเป็นผู้ดูแลที่อาศัยร่วมกับผู้ป่วย ซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดผู้ป่วยที่สุดที่สังเกตุและสามารถถ่ายทอดปัญหาสุขภาพ โดยแต่ละพื้นที่จะการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่ม เพื่อเก็บข้อมูลมีการสนทนากลุ่มของกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มละ 8 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

ผู้ป่วยโรคเบาหวาน : เกณฑ์การคัดเข้า

1. เพศหญิง หรือชาย อายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป ที่พักอาศัยอยู่จังหวัดสระแก้ว
2. ผู้ที่ป่วยโรคเบาหวานชนิดที่ 2 ที่มีภาวะผิวหนังอักเสบ
3. สามารถอ่านและพูดภาษาไทยได้ และยินดีให้ความร่วมมือในการวิจัย

ญาติโดยเป็นผู้ดูแลที่อาศัยร่วมกับผู้ป่วย : เกณฑ์การคัดเข้า

1. เพศหญิง หรือชาย อายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป ที่พักอาศัยอยู่จังหวัดสระแก้ว
2. ผู้ที่เป็นญาติโดยเป็นผู้ดูแลที่อาศัยร่วมกับผู้ป่วยโรคเบาหวานชนิดที่ 2 ที่มีภาวะผิวหนังอักเสบ
3. สามารถอ่านและพูดภาษาไทยได้ และยินดีให้ความร่วมมือในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้จะเก็บข้อมูลจนเกิดการอิ่มตัวของข้อมูลที่เกิดจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง (Data saturation in sampling) จึงยุติการสัมภาษณ์เมื่อได้ข้อมูลถึงปัญหา อุปสรรคและความต้องการการ

ใช้สมุนไพรในการดูแลผิวหนังผู้ป่วยโรคเบาหวาน ชนิดที่ 2 นำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แนวการเก็บข้อมูลแบบ in-depth interview form เป็นการนั่งสนทนากันระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนวทางในการสนทนาให้ได้กว้างขวางลึกซึ้งและละเอียดที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งประกอบไปด้วยแนวข้อคำถาม 3 ประเด็น ได้แก่

1) ปัญหาสภาพผิวหนังของผู้ป่วยโรคเบาหวาน ชนิดที่ 2 จังหวัดสระแก้ว

2) อุปสรรคของรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ใช้อยู่ปัจจุบันในการดูแลผิวหนัง ข้อปรับปรุง/ความต้องการลักษณะผลิตภัณฑ์ที่ลดลักษณะไม่พึงประสงค์ในด้านการใช้งาน/ประสิทธิภาพของผลิตภัณฑ์

3) ความต้องการเกี่ยวกับการใช้สมุนไพร/ผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนประกอบของสมุนไพรในการดูแลผิวหนังของผู้ป่วยโรคเบาหวาน ชนิดที่ 2 จังหวัดสระแก้ว

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือด้วยวิธีการทดสอบความตรงของเนื้อหา (Content validity) เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมของภาษา ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และความครอบคลุมของเนื้อหา พบค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ถ้าค่า IOC มีค่าเท่ากับ 0.75

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลเพื่อความถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์ข้อมูล โดยตรวจสอบทุกประเด็นที่ทำการศึกษาด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่

1. การตรวจสอบด้านข้อมูล (Data Triangulation) ตรวจสอบแหล่งที่มา เวลา สถานที่ บุคคล เพื่อพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้มานั้นต่างที่มา เวลา สถานที่ บุคคล จะเป็นข้อมูล ที่เหมือนกันหรือไม่ หากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นั้นเหมือนกันหรือซ้ำๆ ผู้วิจัยถือว่าเชื่อถือได้และเป็นความจริง จึงจะบันทึกข้อมูลเหล่านั้นไว้ และการตรวจสอบร่างรูปแบบโดยนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับภาวะการแทรกซ้อนทางผิวหนังของผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2 ที่มีภาวะผิวหนังอักเสบ

2. การตรวจสอบด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodology Triangulation) ผู้วิจัยตรวจสอบโดยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม แบบบันทึกข้อมูลส่วนบุคคล

3. การตรวจสอบด้านผู้วิจัย (Investigation Triangulation) โดยการตรวจสอบข้อมูลจากการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยตรวจสอบข้อมูลในทุกระยะของการศึกษา

ส่วนที่ 2 ศึกษาการใช้สมุนไพรในสาธารณสุขมูลฐานของปราชญ์พื้นบ้านและบุคลากรแพทย์แผนไทย จังหวัดสระแก้ว

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ขอบเขตทางด้านประชากร ได้แก่ ปราชญ์พื้นบ้านและบุคลากรแพทย์แผนไทย

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการคัดเลือกผู้ที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไป และอาศัยอยู่พื้นที่จังหวัดสระแก้ว มีการสุ่มคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง คือ กลุ่มปราชญ์พื้นบ้านที่ใช้สมุนไพรในการรักษาสำหรับอาการทางผิวหนังจังหวัดสระแก้ว ที่มีประสบการณ์การรักษาโรคแก่ประชาชนในชุมชนมาไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 4 คน และบุคลากรแพทย์แผนไทย ที่ประจำอยู่ในพื้นที่จังหวัดสระแก้วจำนวน 4 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แนวการเก็บข้อมูลแบบ in-depth interview form เป็นการนั่งสนทนากันระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็นต่อประเด็น หรือแนวทางในการสนทนาให้ได้กว้างขวางลึกซึ้งและละเอียดที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสะท้อนการใช้สมุนไพรในสาธารณสุขมูลฐานเพื่อการดูแลสุขภาพผิวหนัง และสมุนไพรที่มีสรรพคุณในกลุ่มเฉพาะะทางผิวหนังของปราชญ์พื้นบ้านและบุคลากรแพทย์แผนไทย ซึ่งจากการสะท้อนข้อมูล เกี่ยวกับชื่อสมุนไพร ในจังหวัดสระแก้ว ซึ่งสามารถจำแนกตามกลุ่มฤทธิ์ทางชีวภาพ สรรพคุณ และชื่อสมุนไพรส่วนที่นำไปใช้ประโยชน์ที่ใช้รักษาระบบโรคผิวหนัง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการ (in-depth interview form) ในกลุ่มตัวอย่าง และผู้จดบันทึก 1 คน (Note-taker) ใช้เวลาสนทนาประมาณ 30–40 นาที จากนั้นดำเนินการเพื่อสรุปประเด็นที่สำคัญ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดได้มีการพิทักษ์สิทธิ์โดยการลงนามให้ความร่วมมือและได้รับการปกปิดข้อมูลส่วนตัว

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content analysis) จากสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview form) แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อให้เห็นภาพของ ปรากฏการณ์ที่ศึกษาอย่างเป็นองค์รวม โดยมีการแยกประเภทและจัดหมวดหมู่ของข้อมูล (Categories) และโดยผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลต่างๆจากผู้ให้ข้อมูล จากนั้นอ่านข้อมูลดังกล่าวหลายๆครั้งเพื่อให้ทราบถึงภาพรวมของรายละเอียด ทบทวนข้อมูลทั้งหมดอีกครั้งและแยกประโยคหรือคำสำคัญๆออกมา นำประโยคหรือคำสำคัญดังกล่าวมาทำความเข้าใจในความหมายของคำหรือประโยคนั้นๆ จัดหมวดหมู่ของประโยคหรือคำสำคัญเหล่านั้น และสรุปประเด็นที่ได้จากการจัดหมวดหมู่ของคำหรือประโยคที่สำคัญแล้วนำมาเขียนรายละเอียด 2 ส่วนการศึกษา

ส่วนที่ 1 ปัญหา อุปสรรคและความต้องการการใช้สมุนไพรเพื่อดูแลผิวหนังของผู้ป่วยโรคเบาหวาน ชนิดที่ 2 โดยแบ่งเป็น ปัญหาภาวะผิวหนังอักเสบของผู้ป่วย อุปสรรคในใช้ผลิตภัณฑ์ที่ใช้อยู่ปัจจุบันในการดูแลผิวหนัง ข้อปรับปรุง/ความต้องการลักษณะผลิตภัณฑ์ที่ลดลักษณะไม่พึงประสงค์ในด้านการใช้งาน/ประสิทธิภาพของผลิตภัณฑ์ และความต้องการเกี่ยวกับการใช้สมุนไพร/ผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนประกอบของสมุนไพรในการดูแลผิวหนัง

ส่วนที่ 2 การใช้สมุนไพรในสาธารณสุขมูลฐานของปราชญ์พื้นบ้านและบุคลากรแพทย์แผนไทยที่ถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์พันธุ์ไม้และสมุนไพรต่าง ๆ ในการรักษาโรคทางผิวหนัง ตำรับยาโบราณที่บรรจุในสาธารณสุขมูลฐานที่นำมาใช้ในการรักษา วิธีการใช้ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นของพืช สมุนไพรและกลุ่มอาการทางผิวหนังที่ในสมุนไพรที่มีอยู่ในสาธารณสุขมูลฐาน ที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

นำข้อมูลที่ถูกจัดหมวดหมู่พร้อมคำอธิบายรายละเอียดต่างๆให้ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยตรวจทาน เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาอีกครั้ง

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ของทางมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ เลขที่ COA No. 0097/2567 (REC No. 0047/2567) รับรองวันที่ 22 พฤศจิกายน 2567

ผลการศึกษา

ส่วนที่ 1 ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรคและความต้องการการใช้สมุนไพรเพื่อดูแลผิวหนังของกลุ่มผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2 จังหวัดสระแก้ว

1.1 ปัญหาภาพผิวหนังของผู้ป่วยโรคเบาหวาน ชนิดที่ 2 จังหวัดสระแก้ว กลุ่มผู้ป่วยเบาหวาน

ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนลักษณะการเปลี่ยนแปลงของผิวหนังของผู้ป่วยเบาหวาน ชนิดที่ 2 จะมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงของผิวหนังโดยเมื่ออากาศแห้ง หรือช่วงฤดูหนาวผู้ป่วยเบาหวานจะมีลักษณะผิวที่แห้งง่ายมาก หากผู้ป่วยเบาหวานสัมผัสกับสิ่งกระตุ้นภายนอก เช่น การทำกิจกรรมนอกบ้าน การโดนแสงแดด การโดนฝุ่น และการทำความสะอาดผิวด้วยแอลกอฮอล์เจล ผู้ป่วยจะเกิดอาการขึ้นผื่นคันซึ่งปกติก่อนป่วยเป็นเบาหวานผู้ป่วยไม่เคยมีอาการดังกล่าว และผู้ป่วยมักเกิดอาการผิวหนังอักเสบตามบริเวณต้นแขน ท้องแขน และหลัง ลำตัว และขาเป็นประจำ อย่างน้อย 2 เดือนครั้ง ซึ่งทุกครั้งผู้ป่วยจะต้องใช้ยาทาบรรเทาอาการ หรือรับประทานยาในกลุ่มยาแก้แพ้อาการดังกล่าวจึงหายไป ดังคำพูดที่ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อน ออกมา ดังนี้

“.....ก่อนป่วยเป็นเบาหวานผิวแข็งแรง ไม่เคยแพ้อะไรเลย แต่พอหลังป่วยเป็นเบาหวานประมาณ 1 ปี ตนเองมีลักษณะผิวหนังที่เปลี่ยนไปโดนอะไรผิวก็ขึ้นผื่นง่ายมาก” ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“ เมื่อช่วงการระบาดของโรคโควิด -19 ตนเองได้ซื้อแอลกอฮอล์เจลจากร้านขายยาใช้ พบว่าหลังมือมีผิวแห้งและคล้ำขึ้น ซึ่งคนในครบครัวที่ใช้แอลกอฮอล์เจลร่วมด้วยนั้นไม่พบอาการผิดปกติอย่างตนเอง” ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

1.2 อุปสรรคลักษณะรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ใช้อยู่ปัจจุบันในการดูแลผิวหนัง ข้อปรับปรุง/ความต้องการลักษณะผลิตภัณฑ์ที่ลดลักษณะไม่พึงประสงค์ในด้านการใช้งาน/ประสิทธิภาพของผลิตภัณฑ์กลุ่มผู้ป่วยเบาหวาน

ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนถึงข้อปรับปรุง/ความต้องการลักษณะผลิตภัณฑ์ที่ลดลักษณะไม่พึงประสงค์ในด้านการใช้งานของผลิตภัณฑ์ดูแลผิวที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ในผู้ป่วยที่ใช้ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการซื้อผลิตภัณฑ์ตามท้องตลาดทั่วไป จะใช้ผลิตภัณฑ์ไม่ใช่เฉพาะกลุ่มอาการเป็นผลิตภัณฑ์เพิ่มความชุ่มชื้นทั่วไป ผลิตภัณฑ์บางผลิตภัณฑ์มีปริมาณน้ำหอมมากจนทำให้เวลาใช้งานผู้ป่วยเกิดอาการแพ้/ระคายเคือง และหากเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ดูแลผิวที่เหมาะสมเฉพาะลักษณะผิวของผู้ป่วย ผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่เป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นยี้ห้อดัง ที่มีราคาแพงยากต่อการที่จะใช้ผลิตภัณฑ์นั้นๆ อย่างต่อเนื่อง กรณีผู้ป่วยี่อาการผิวหนังอักเสบเรื้อรังและไปพบแพทย์ หากเป็นโรงพยาบาลเอกชน/คลินิกเอกชน จะให้ผลิตภัณฑ์ในกลุ่มที่ดูแลผิวหนังสำหรับผิวแพ้ง่าย ผิวบอบบางหรือกลุ่มสำหรับผิวแห้งมากซึ่งมีค่าใช้จ่ายที่สูง ทำให้ไม่เกิดความต่อเนื่องในการใช้งาน หลังจากเข้าสู่พฤติกรรมปกติก็จะมีอาการความผิดปกติทางผิวหนังดังกล่าวก็จะกลับมาเป็นซ้ำอีก ดังคำพูดที่ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนออกมา ดังนี้

“ใช้โลชั่นกับลูกที่บ้าน กลิ่นน้ำหอมแรงใช้แล้วผื่นขึ้นเลยไม่ชอบใช้” ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“ทาครีมที่ผิวหลังอาบน้ำเป็นประจำ แต่ผิวก็ยังแห้งอยู่เลยไม่ซื้อมาใช้เพราะเสียดายเงิน” ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

1.3 ความต้องการใช้สมุนไพร/ผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนประกอบของสมุนไพรในการดูแลผิวหนังของผู้ป่วยโรคเบาหวาน ชนิดที่ 2 จังหวัดสระแก้วกลุ่มผู้ป่วยเบาหวาน

ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนถึงเหตุผลในการเลือกใช้สมุนไพร/ผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนประกอบของสมุนไพรในการดูแลผิวหนังของผู้ป่วยโรคเบาหวาน ชนิดที่ 2 พบว่า เหตุผลส่วนใหญ่มาจากความเชื่อมั่นในสรรพคุณของสมุนไพรที่มีการบอกว่ามีประสิทธิภาพในการลดอาการผิดปกติของผิวหนังได้ เป็นสมุนไพรไทยที่เคยทราบ

สรรพคุณเป็นอย่างดี ได้ทดลองใช้หรือมีการรับรู้ประสิทธิภาพจากประสบการณ์การใช้งานจากบุคคลที่เห็นผลจากการใช้งาน รวมถึงเป็นสมุนไพรโบราณที่ทราบว่ามีส่วนประกอบของตำรับยาโบราณ ดังคำพูดที่ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนออกมา ดังนี้

“ถ้าจะเลือกใช้สมุนไพรจะเลือกผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนประกอบของสมุนไพรที่รู้สรรพคุณ.....” ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“สมุนไพรไทยน่าเชื่อถือเพราะเป็นสิ่งที่ใช้ในการรักษา และบรรเทาอาการจากโรคต่าง ๆ แม่ตั้งแต่สมัยก่อน” ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

1.4 ปัญหาสภาพผิวหนังของผู้ป่วยโรคเบาหวาน ชนิดที่ 2 จังหวัดสระแก้ว กลุ่มญาติ/ผู้ดูแลผู้ป่วยเบาหวาน

ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนลักษณะการเปลี่ยนแปลงของผิวหนังของผู้ป่วยเบาหวาน ชนิดที่ 2 โดยการสังเกตุจากตัวผู้ป่วยเบาหวาน พบว่า ผิวหนังของผู้ป่วยเกิดการแพ้ง่ายขึ้น มื่อเปรียบเทียบกับก่อนป่วยเป็นเบาหวาน เช่น เมื่อกลับจากนอกบ้าน ตากแดด โดนฝุ่น และหากทำความสะอาดผิวด้วยสบู่ก้อน อาการผิดปกติจะเกิดขึ้นบ่อยอย่างน้อย 1-2 ครั้ง/เดือน และช่วงที่อากาศเย็นมากๆ และรวมกับพฤกรรมการถูกรบกวนจากสิ่งกระตุ้นภายนอก อาการผิดปกติก็จะเกิดขึ้นข่อยขึ้น และเมื่อมีอาการจะเกิดเรื้อรัง เมื่อทิ้งไว้นานต้องพาไปหาหมอ หรือซื้อยามาทาหรือกินแล้วแต่อาการ ดังคำพูดที่ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อน ออกมา ดังนี้

“ยายชอบบ่นว่าทำไมผิวโดนอะไรก็แพ้ไปหมดเลย เป็นบ่อยมาก” ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“ออกไปนอกบ้านทีไร โดนอะไรมาไม่รู้ผิวแพ้ง่ายตลอด” ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

1.5 อุปสรรคลักษณะรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ใช้อยู่ปัจจุบันในการดูแลผิวหนัง ข้อปรับปรุง/ความต้องการลักษณะผลิตภัณฑ์ที่ลดลักษณะไม่พึงประสงค์ในด้านการใช้งาน/ประสิทธิภาพของผลิตภัณฑ์กลุ่มญาติ/ผู้ดูแลผู้ป่วยเบาหวาน

แนวทางการดูแลป้องกันภาวะข้อแทรกซ้อนทางผิวหนังของผู้ป่วยเบาหวาน ต้องมีการดูแลผิวหนังทั้งความสะอาดและการเพิ่มความแข็งแรงของผิว ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนถึงลักษณะรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ใช้อยู่ปัจจุบันในการดูแลผิวหนัง โดยใช้ผลิตภัณฑ์ในการทำความสะอาดผิวด้วยสบู่ทั่วไป ซึ่งจะเป็นผลิตภัณฑ์ทำความสะอาดที่สมาชิกภายในครอบครัวใช้อยู่เป็นประจำ และใช้ผลิตภัณฑ์บำรุงผิวที่มีอยู่ตามท้องตลาด เช่น โลชั่น ครีม ซึ่งวิธีการเลือกจะไม่เฉพาะเจาะจง บางครั้งผู้ป่วยมีอาการแพ้ไปหาหมอและหมอให้ผลิตภัณฑ์ดูแลผิวหนังสำหรับผิวแห้งหรือแพ้ง่ายมาใช้ แต่เมื่อผู้ป่วยใช้หมด ก็ไม่สามารถซื้อมาให้ผู้ป่วยใช้ต่อเนื่องได้เนื่องจากผลิตภัณฑ์มีราคาที่แพง ดังคำพูดที่ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนออกมาดังนี้

“ปกติซื้อผลิตภัณฑ์ทำความสะอาดผิวบำรุงผิวที่มีอยู่ตามท้องตลาดทั่วไป” ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“ผู้ป่วยจะใช้สบู่ กับครีมบำรุงผิวที่สมาชิกในครอบครัวใช้” ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

1.6 ความต้องการใช้สมุนไพร/ผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนประกอบของสมุนไพรในการดูแลผิวหนังของผู้ป่วยโรคเบาหวาน ชนิดที่ 2 จังหวัดสระแก้วกลุ่มญาติ/ผู้ดูแลผู้ป่วยเบาหวาน

ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนถึงเหตุผลในการเลือกใช้สมุนไพร/ผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนประกอบของสมุนไพรในการดูแลผิวหนังของกลุ่มญาติ/ผู้ดูแลผู้ป่วยเบาหวาน ที่จะเลือกให้ผู้ป่วยใช้ในการดูแลผิวหนัง มาจากสรรพคุณของสมุนไพร เป็นสมุนไพรไทยที่เคยทราบสรรพคุณเป็นอย่างดี ได้ทดลองใช้หรือมีการรับรู้ประสิทธิภาพจากประสบการณ์การใช้งานจากบุคคลที่เห็นผลจากการใช้งาน รวมถึงเป็นสมุนไพรโบราณที่ทราบว่ามีส่วนประกอบของตำรับยาโบราณ ดังคำพูดที่ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนออกมา ดังนี้

“จะเลือกใช้สมุนไพรจะเลือกผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนประกอบของสมุนไพรที่รู้สรรพคุณ และมีความปลอดภัย” ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“เป็นสมุนไพรไทยที่เป็นตำรับยาโบราณ บรรเทาอาการจากโรคผิวหนัง ตั้งแต่สมัยก่อน” ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

ส่วนที่ 2 ผลการใช้สมุนไพรในสาธารณสุขมูลฐานของปราชญ์พื้นบ้านและบุคลากรแพทย์แผนไทย

2.1 การใช้สมุนไพรในสาธารณสุขมูลฐานเพื่อการดูแลสุขภาพผิวหนังของบุคลากรแพทย์แผนไทย

ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพผิวหนังของบุคลากรแพทย์แผนไทย เพื่อให้ทราบฤทธิ์ทางชีวภาพของสมุนไพร วิเคราะห์แนวทางแก้ไขปัญหาผิวหนังอักเสบในผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2 ซึ่งจากการสะท้อนข้อมูลฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของพืชสมุนไพรสามารถจัดกลุ่มสมุนไพรพื้นฐานของรักษาโรคผิวหนังอักเสบ ดังนี้

กลุ่มยาที่มีฤทธิ์ต้านการอักเสบ พืชสมุนไพรที่มีฤทธิ์ต้านการอักเสบพบมากในกลุ่มพืชที่มีรสขมเย็น ที่ใช้เพื่อการลดความร้อนจากธาตุไฟกำเริบ และเป็นกลุ่มยาที่ใช้คุมรสยาของตำรับยาไม่ให้ร้อนเกินไป เช่น เถาบอระเพ็ด รากย่านาง ขมิ้นชัน รากรางจืด เป็นต้น

กลุ่มยาที่มีฤทธิ์สมานแผล พบมากในกลุ่มยาที่มีรสฝาด เพื่อใช้ในการสมานแผล ปรับสมดุลธาตุ และน้ำเหลือง ให้กลับสู่ภาวะปกติ ซึ่งสมุนไพรที่พบ ได้แก่ ขมิ้นชัน ขมิ้นอ้อย เถาบอระเพ็ด รากหม่อน และรากรางจืด เป็นต้น

กลุ่มยาที่มีฤทธิ์ลดปวด พบในพืชสมุนไพรที่มีรสยาและสรรพคุณลดความร้อนจากธาตุไฟกำเริบ ลดการคั่งค้างจากธาตุลมและธาตุน้ำ ได้แก่ กลุ่มพืชที่มีรสขมเย็น คือ รากย่านาง กลุ่มพืช ที่มีรสเมาเบื่อ ใช้เพื่อดับพิษของธาตุน้ำที่หย่อน คือ เลือดและน้ำเหลือง จากความร้อนธาตุไฟ เช่น ใบถั่วแปบ และใบพลูช้าง กลุ่มพืชที่มีรสจืด ใช้เพื่อดับพิษจากความร้อน คือ รากหม่อน และรากรางจืด และกลุ่มพืชที่มีรสฝาด เช่น เปลือกต้นมะกอก และเปลือกต้นมะเดื่ออุทุมพร เป็นต้น

กลุ่มยาที่มีฤทธิ์เกี่ยวกับภูมิคุ้มกัน ที่กระทบจากธาตุไฟกำเริบให้กลับสู่ภาวะปกติ เช่น รากก้างปลาเครือ รากจั่นดิน ดอกบัวเผื่อน แก่นฝาง เปลือกต้นมะเดื่อ และรากย่านาง มีฤทธิ์ต้านอาการแพ้ (Antiallergic)

กลุ่มยาที่มีฤทธิ์เฉพาะต่อโรคผิวหนังอักเสบ พบในพืช สมุนไพรที่มีสรรพคุณช่วยรักษาโรคผิวหนัง แก้น้ำเหลืองเสีย สมานแผล และแก้ผื่นคัน ได้แก่ ก้างปลาเครือ ขมิ้นชัน มีฤทธิ์รักษาผิวหนังอักเสบจากการระคายเคือง และต้านอาการผื่นคัน

2.2 สมุนไพรพื้นบ้านที่มีสรรพคุณในกลุ่มเฉพาะทางผิวหนังของปราชญ์พื้นบ้าน

ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพผิวหนังของปราชญ์พื้นบ้านเพื่อให้ทราบฤทธิ์ทางชีวภาพของสมุนไพร วิเคราะห์แนวทางแก้ไขปัญหาผิวหนังอักเสบในผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2 ซึ่งจากการสะท้อนข้อมูล เกี่ยวกับชื่อสมุนไพร ในจังหวัดสระแก้ว ซึ่งสามารถจำแนกตาม ชื่อ สรรพคุณ และส่วนที่นำไปใช้ประโยชน์ที่ใช้รักษาระบบโรคผิวหนัง โดยปราชญ์พื้นบ้านใช้สมุนไพรจากประสบการณ์และความชำนาญในการบำบัดรักษาโรคผิวหนัง ดังนี้

ปราชญ์พื้นบ้านใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐานที่ช่วยรักษาอาการทางผิวหนัง ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลความรู้เรื่องสมุนไพรในท้องถิ่น การใช้สมุนไพรในกลุ่มประชาชนและปราชญ์ท้องถิ่นหรือผู้ทรงภูมิปัญญาด้านสมุนไพรในท้องถิ่น โดยสามารถสรุปภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐานที่ช่วยรักษาอาการทางผิวหนัง เช่น

อาการผื่น ลมพิษ ใช้ใบสด 5-10 ใบ (เลือกใบเพสลาดคือใบสีเขียวเข้มสดเป็นมันไม่อ่อนไม่แก่จนเกินไป)ตำขยี้ทาบริเวณที่เป็นแผลที่แพ้แมลงสัตว์กัดต่อยเป็นผื่นคันจะยุบหายได้ผลดีหรือใช้ใบสด 10-20 ใบ นำมาตำให้ละเอียดผสมกับเหล้าหรือน้ำมะนาวแล้วคั้นเอาน้ำดื่มส่วนกากเอามาพอกหรือทาเป็นยาแก้ลมพิษแมลงสัตว์กัดต่อย รักษาเม็ดผื่นคันตามผิวหนัง หรือนำรากฝนกับสุราดื่มแก้พิษงูแมลงสัตว์กัดต่อยถอนพิษแมลงมีพิษต่างๆ

อาการผิวหนังอักเสบ ใช้เหง้าขมิ้นแก่สดฝนกับน้ำสุก หรือผงขมิ้นชันทาบริเวณที่เป็นฝี แผลพุพอง หรืออักเสบจากแมลงสัตว์กัดต่อย เหง้าแก่แห้ง บดเป็นผงละเอียด ทาบริเวณที่เป็นเม็ดผื่นคัน เหง้าแห้งบดเป็นผง นำมาเคี่ยวกับน้ำมันพืช ทำน้ำมันใส่แผลสด เหง้าแก่ 1 หัวแม่มือ ล้างสะอาดบดละเอียด เติมสารส้มเล็กน้อย และน้ำมันมะพร้าวพอแฉะๆใช้ทาบริเวณที่เป็นแผลพุพอง ที่หนังศีรษะอาการการติดเชื้อทางผิวหนัง

อาการสมานแผล ฟื้นฟูผิวรักษาแมลงกัดต่อย และรักษาแผล ใบบัวบกขยี้ทาแก้แมลงกัดต่อย หรือใช้ส่วนใบสด พอกที่แผลสด วันละ 2 ครั้ง ยาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ ครีมใบบัวบกทำความสะอาดแผลด้วยยาฆ่าเชื้อก่อนทาครีมที่มีสารสกัดจากบัวบกสดร้อยละ 7 โดยน้ำหนัก ทาบริเวณที่เป็นแผลวันละ 1 – 3 ครั้ง หรือใช้ฟ้าทลายโจรตำให้ละเอียด พอกบริเวณที่โดนไฟไหม้ ถ้าปวดมากให้ใส่เกร็ดพิมเสนลงไปด้วย หรือใช้ พอกบริเวณแผล หรือตากแห้งบดเป็นผงโรยบริเวณแผล

อาการผิวหนังอักเสบเป็นผื่นคัน ใช้ใบชุมเห็ดเทศ 1 กำมือ ต้มกับน้ำพอท่วม เคี่ยวให้เหลือ 1 ใน 3 นำมาชะล้างฝีที่แตกแล้วหรือแผลพุพอง วันละ 2 ครั้ง เช้า เย็น ถ้าบริเวณที่เป็นกว้างมากใช้สมุนไพร 10-12 กำมือ ต้มกับน้ำใช้อาบเช้าเย็นจนกว่าจะหาย กลากเกลื้อนใช้ใบสด 4-5 ใบ ตำรวมกับกระเทียม 4-5 กลีบ แล้วเติมปูนแดงเล็กน้อย ทาบริเวณที่เป็นซึ่งได้ใช้ไม้ไผ่บาง ๆ ฆ่าเชื้อแล้วขูดผิวบริเวณที่นั้นให้มีสีแดง(กรณีกลาก) ทาวันละ 3-4 ครั้ง จนกว่าจะหาย และเมื่อหายแล้วให้ทาไปอีก 1 สัปดาห์ หรือจะใช้ใบสดตำแช่เหล้า เอาส่วนเหล้าทาบริเวณที่เป็นวันละ 2-3 ครั้ง จนกว่าจะหาย พบว่าได้ผลดี แต่ไม่ค่อยได้ผลในกลากที่ผมและเล็บ

พืชสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐานที่ช่วยรักษาอาการทางผิวหนังที่อยู่ภายในจังหวัดสระแก้ว ผู้วิจัยได้รวบรวมความรู้การใช้สมุนไพร และภูมิปัญญาของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญสมุนไพรท้องถิ่น และการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ข้อมูลเรื่องชนิดของสมุนไพรมีความถูกต้องของสมุนไพรบาง ซึ่งมี ฤทธิ์และสรรพคุณต่าง ๆ เช่น สมุนไพรฟ้าทะลายโจร สรรพคุณ รักษาโรคผิวหนัง ฝี การติดเชื้อ

ใบบัวบก สรรพคุณ เป็นยาห้ามเลือด ใส่แผลสด ด้วยการใช้ใบสดประมาณ 20 ใบนำมาล้างให้สะอาด ตำพอกแผลสดแก้อาการฟกช้ำ ด้วยการใช้ใบบัวบกมาทุบให้แหลกแล้วนำมาโปะบริเวณที่ฟกช้ำ หรือจะใช้ใบบัวบกประมาณ 40 กรัม

ขมิ้นชัน สรรพคุณ ช่วยลดอาการฟกช้ำบวม ปวดไหล่และแขน บวมช้ำและปวดบวม แก้ปวดข้อ สมานแผลสดและแผลถลอก ผสมยานวดคลายเส้นแก้เคล็ดขัดยอก แก้น้ำกัดเท้า แก้ชันนะตุ แก้กลากเกลื้อน แก้โรคผิวหนังผื่นคัน สมานแผล รักษาฝี แผลพุพอง ลดอาการแพ้ อักเสบจากแมลงสัตว์กัดต่อย ตำใส่แผลห้ามเลือด รักษาผิว บำรุงผิว

เสลดพังพอนตัวเมีย (พญายอ) สรรพคุณใช้ถอนพิษ โดยเฉพาะพิษแมลงสัตว์กัดต่อย ตะขาบ แมลงป่อง รักษาอาการอักเสบ งูสวัด ลมพิษ แผลน้ำร้อนลวก ใบนำมาสกัดทำทิงเจอร์และกรีเซอรีน ใช้รักษาแผลผิวหนังชนิดเริ่ม Herpes และรักษาแผลร้อนในในปาก Apthous ดับพิษร้อน แก้แผลน้ำร้อนลวก

ทองพันชั่ง สรรพคุณแก้ผิวหนังอักเสบ ใช้ทั้งต้น รักษาโรคผิวหนัง แก้น้ำเหลืองเสีย ผื่นคัน รักษามะเร็ง คุดทะราด ขับพยาธิตามผิวหนัง ตามบาดแผล

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้น พบว่า

1. การศึกษาปัญหา อุปสรรคและความต้องการการใช้สมุนไพรเพื่อการดูแลผิวหนังของกลุ่มผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2 จังหวัดสระแก้ว : ผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2 ทั้งหมดมีอาการผิวหนังอักเสบทั้งแบบเฉียบพลัน และแบบเรื้อรัง ปัญหา อุปสรรค และความต้องการการดูแลผิวหนังในกลุ่มผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2 คือ ผู้ป่วยและผู้ดูแลที่อาศัยร่วมกันได้รับการสนับสนุนจากบุคลากรทางการแพทย์และหลักการรับรู้สมรรถนะการดูแลดูแลผิวหนังเพื่อลดการอักเสบของผู้ป่วยโรคเบาหวานชนิดที่ 2 ด้วยตนเอง ซึ่งผู้ป่วย ผู้ดูแล/ญาติ ขาดความรู้ทางด้านลักษณะของโรคเบาหวานที่ส่งผลต่อระบบภูมิคุ้มกันของร่างกายทางด้านเกราะป้องกันผิวหนัง ไม่รู้ว่าโรคเบาหวานส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเกราะป้องกันผิวอย่างไร เกราะป้องกันผิวเมื่อสูญเสียการทำงานลงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงผิวหนังอย่างไร เมื่อเกราะป้องกันผิวสูญเสียแล้วส่งผลกระทบอย่างไรบ้างต่อผิวหนัง ตนเองมีความสามารถในการดูแลภาวะผิวหนังอักเสบได้อย่างไร ญาติหรือผู้ดูแลมีความสามารถดูแลได้อย่างไรบ้าง ความจำเป็นที่ต้องมีแนวทางหรือวิธีการดูแลผิวหนังให้มีความแข็งแรงอย่างต่อเนื่อง การเลือกใช้ผลตอภัณฑ์ที่เหมาะสม และที่สำคัญคือการฟื้นฟู หรือดูแลผิวหนังอย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับการศึกษาของ Fabio Quondamatteo (2014) พบว่า ภาวะน้ำตาลในเลือดสูงเรื้อรังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและเซลล์เนื้อเยื่อของผิวหนังผู้ป่วยโรคเบาหวานที่ส่งผลต่อหน้าที่หลักส่งผลทำให้เกิดภาวะผิวแห้ง เกิดการอักเสบทำให้เกิดภาวะแทรกซ้อนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งภาวะความผิดปกติของผิวหนังดังกล่าวจะพบก่อนที่ผิวหนังจะเกิดการบาดเจ็บ ที่เป็นความรู้ที่มีการศึกษาในแบบจำลองสัตว์ทดลองโรคเบาหวานต่าง ๆ

ปัญหาด้านลักษณะรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ใช้อยู่ปัจจุบันในการดูแลผิวหนัง ข้อปรับปรุง/ความต้องการลักษณะผลิตภัณฑ์ที่ลดลักษณะไม่พึงประสงค์ในด้านการใช้งาน พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่คือผู้ป่วยใช้ผลิตภัณฑ์ที่ไม่มีประสิทธิภาพที่เหมาะสมกับปัญหาผิวหนังในกลุ่มผู้ป่วย เช่น ใช้ผลิตภัณฑ์ที่ไม่สามารถเพิ่มความชุ่มชื้นให้แก่ผิวหนัง และใช้ผลิตภัณฑ์ทำความสะอาดผิวที่มีส่วนประกอบสารที่ชำระล้างไขมันที่ผิวหนังไม่เหมาะสมกับผิวหนังของผู้ป่วย สอดคล้องกับการศึกษาของ นทพร ชัยพิชิต (2560) การบริบาลทางเภสัชกรรมในโรคผิวหนังอักเสบ พบว่าการขาดการบำรุงผิวหนังเพื่อเพิ่มความแข็งแรงของเกราะป้องกันผิวส่งผลทำให้มีโอกาสเป็นโรคผิวหนังอักเสบเป็นภาวะความผิดปกติของระบบผิวหนังที่เกี่ยวข้องกับการสูญเสียการทำางานด้านการปกป้องของผิวหนังชั้นนอกร่วมกับกระบวนการอักเสบที่เกิดบริเวณผิวหนังชั้นนอกและผิวหนังชั้นใน จากการถูกรบกวนจากปัจจัยภายนอกร่างกาย

ปัญหาด้านความต้องการใช้สมุนไพร/ผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนประกอบของสมุนไพรในการดูแลผิวหนังจากผู้ป่วย และผู้ดูแล/ญาติทราบว่าสมุนไพรมีสรรพคุณที่สามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพเป็นแพทย์ทางเลือกที่หน่วยงานภาครัฐพลักดันและส่งเสริมให้เป็นทางเลือกในการนำมารักษา ส่งเสริมสุขภาพตนเองจนบรรเทา หรือหายจากโรค แต่แนวทางการใช้สมุนไพรมาเป็นแพทย์ทางเลือกยังมีข้อจำกัดที่ทำให้ผู้ป่วยไม่สามารถเข้าถึงแนวทางการใช้สมุนไพรได้อย่างเหมาะสม มีสมุนไพรใช้ในทุกฤดูกาล สะดวกต่อการใช้งาน ปลอดภัย และเลือกส่วนที่มีสรรพคุณในการรักษามาใช้งานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพเป็นต้น สอดคล้องการศึกษาของปัทมา แคสันเทียะ และทิพาพร กาญจนราช 256**3** ศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการทดแทนยาแผนปัจจุบันด้วยยาสมุนไพรในโรงพยาบาลของรัฐ: การศึกษานำร่องจากมุมมองของบุคลากรทางการแพทย์ของโรงพยาบาลชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ผู้บริโภคส่วนใหญ่ขาดความรู้เกี่ยวกับสรรพคุณของสมุนไพร ผลิภัณฑ์สมุนไพรมีรูปลักษณ์ที่ไม่น่าใช้ ความมั่นใจในส่วนของประสิทธิภาพและความปลอดภัย

2. ศึกษาการใช้สมุนไพรในสาธารณสุขมูลฐานของปราชญ์พื้นบ้านและบุคลากรแพทย์แผนไทย สำหรับอาการทางผิวหนัง จังหวัดสระแก้ว : ผลการศึกษา พบว่า มีการใช้พืชสมุนไพรในการดูแลผิวหนังอักเสบ แบ่งเป็นกลุ่มยาที่มีฤทธิ์ต้านการอักเสบ กลุ่มยาที่มีฤทธิ์สมานแผล กลุ่มยาที่มีฤทธิ์ลดปวด กลุ่มยาที่มีฤทธิ์เกี่ยวกับภูมิคุ้มกัน ที่และกลุ่มยาที่มีฤทธิ์เฉพาะต่อโรคผิวหนังอักเสบ และพืชสมุนไพรที่นำมาใช้ลดอาการอักเสบทางผิวหนัง เช่น ใบบัวบกลดการอักเสบ ฟ้าทะลายโจรมีสรรพคุณลดภาวะการติดเชื้อทางผิวหนัง ขมิ้นชัน ใบยอ ลดภาวะการขึ้นผื่นผิวหนังอักเสบ ลดอาการคัน และลดภาวะการระคายเคืองทางผิวหนัง ที่เป็นตำรับสมุนไพรไทยที่บรรจุอยู่ในสมุนไพรสาธารณสุขมูลฐาน สอดคล้องกับการศึกษาของ ณัฐวรรณ วรรณมณี และคณะ (2564) การศึกษาสารพฤกษเคมีเบื้องต้น ปริมาณฟีนอลิกและฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระของสารสกัดสมุนไพรเพื่อพัฒนาเป็นเซรั่มสมุนไพรบำรุงมือ พบว่า ปริมาณฟีนอลิกและฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระของขมิ้นชันพบสารกลุ่มฟลาโนอยด์และอัลคาลอยด์ปริมาณที่สูงลดภาวะการอักเสบของผิวหนังได้ และสอดคล้องกับการศึกษาของ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2560) พบว่า สารสกัดจากใบบัวบก มีความปลอดภัยไม่มีความเป็นพิษต่อเซลล์ผิวหนังและมีประสิทธิภาพการลดการอักเสบของเซลล์ผิวหนัง และสอดคล้องกับการศึกษาของ อรมณี ประจวบจินดา (2563) ศึกษาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐานที่ช่วยรักษาอาการแพ้อักเสบของผิวหนังจากแมลงสัตว์กัดต่อย พบว่า สารสกัดสมุนไพรพญายอ ใบพลู ขมิ้นชัน เป็นสมุนไพรที่มีความปลอดภัยและมีสรรพคุณทางชีวภาพลดการอักเสบของผิวหนังได้

การนำผลการวิจัยไปใช้

ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์งานวิจัยนี้ได้ข้อมูลแบ่งเป็น 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลด้านสถานการณ์ของปัญหา อุปสรรค และความต้องการการใช้สมุนไพรในการดูแลผิวหนังของผู้ป่วยเบาหวาน สามารถนำไปใช้การดูแลเป็นการส่งเสริม ป้องกันโดยการใช้สมุนไพรสาธารณสุขมูลฐาน ลดภาวะแทรกซ้อนทางผิวหนังจากตัวโรคอย่างเหมาะสม ที่จะก่อให้เกิดภาวะแรกซ้อนที่รุนแรง

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการใช้สมุนไพรในสาธารณสุขมูลฐานของปราชญ์พื้นบ้านและบุคลากรแพทย์แผนไทย สามารถนำไปต่อยอดเป็นแนวทางการนำสมุนไพรที่มีสรรพคุณทางด้านการลดการอักเสบ การลดอาการคัน การลดการระคายเคืองและการลดภาวะการติดเชื้อทางผิวหนังมาแปรรูปให้อยู่ในรูปแบบผลิตภัณฑ์ปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ด้านการพัฒนาระบบ/การเฝ้าระวังการดูแลผิวหนังในกลุ่มผู้ป่วยเบาหวาน เช่น การติดตามการเปลี่ยนแปลงผิวหนัง ผิวแห้ง คัน อักเสบ ควบคู่ไปกับการติดตามการดูแลเท้ากลุ่มผู้ป่วยเบาหวาน ปรับปรุงและพัฒนารูปแบบการติดตามการดูแลเท้าผู้ป่วยเบาหวานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เช่น จัดทำข้อสังเกตุความผิดปกติของผิวหนังก่อนที่จะเกิดบาดแผล โดยกำหนดลักษณะผิวหนังที่เป็นลักษณะเบื้องต้นที่แสดงว่าผิวหนังเริ่มผิดปกติ ลักษณะอาการก่อนผิวหนังอักเสบ การให้ความรู้เรื่องการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ทำความสะอาดและผลิตภัณฑ์เพิ่มความแข็งแรงของผิวหนังให้เหมาะสมกับกลุ่มโรค เป็นต้น

2. ด้านการวิจัย ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน ในการพัฒนารูปแบบการดูแลผิวหนังผู้ป่วยโรคเบาหวาน โดเฉพาะกลุ่มที่มีภาวะผิวหนังอักเสบ

3. ด้านการต่อยอดงานวิจัยสมุนไพร ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนานวัตกรรมการนำสมุนไพรที่มีฤทธิ์ทางชีวภาพทางด้านผิวหนังมาพัฒนาอยู่ในมาตรฐานผลิตภัณฑ์สุขภาพ

References

คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2560). บัวบก. สืบค้นจากhttps://thaicam.dtam.moph.go.th/wp-content/uploads/2021/-2564.pdf

ณัฐวรรณ วรรณมณี, ภัทรดรา สิริวัฒนาวรกุล, สุกัญญา มูณี, อนงค์นาถ มณีโชติ, วิทวัส หมาดอี และ กุสุมาลย์ น้อยผา. (2564). การศึกษาสารพฤกษเคมีเบื้องต้น ปริมาณฟีนอลิกและฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระของสารสกัดสมุนไพรเพื่อพัฒนาเป็นเซรั่มสมุนไพรบำรุงมือ. *วารสารหมอยาไทยวิจัย, 7*(2), 31-44.

นทพร ชัยพิชิต. (2560). การบริบาลทางเภสัชกรรมในโรคผิวหนังอักเสบ. *เชียงรายวารสาร, 9*(2), 157-169.

ปัทมา แคสันเทียะ และทิพาพร กาญจนราช. (2563). ปัญหาและข้อเสนอแนะในการทดแทนยาแผนปัจจุบันด้วยยาสมุนไพรในโรงพยาบาลของรัฐ: การศึกษานำร่องจากมุมมองของบุคลากรทางการแพทย์ของโรงพยาบาลชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารเภสัชกรรมไทย, 13*(4), 836-847.

ผมหอม เชิดโกทา. (2563). *สภาพปัญหาการอนุรักษ์พืชสมุนไพรพื้นบ้านของชุมชนตำบลหนองสังข์ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 14*(3), 106-114.

วิชัย เอกพลากร, ลัดดา เหมาะสุวรรณ, นิชรา เรืองดารกานนท์, วราภรณ์ เสถียรนพเก้า, หทัยชนก พรรคเจริญ. (2561). *การสำรวจสุขภาพประชาชนไทยโดยการตรวจร่างกาย ครั้งที่ 5 พ.ศ. 2557*. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.). นนทบุรี.

สามารถ ใจเตี้ย. (2560). ปัจจัยทำนายการใช้วัฒนธรรมสุขภาพเพื่อการเสริมสร้างสุขภาพของประชาชนลุ่มน้ำลี้ จังหวัดลำพูน. *วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน, 22*(2), 150-158.

สายฝน ม่วงคุ้ม, พรพรรณ ศรีโสภา, วัลภา คุณทรงเกียรติ, ปณิชา พลพินิจ, วิภา วิเสโส, ชุติมา ฉันทมิตรโอภาส และชัยชาญ ดีโรจนวงศ์. (2563). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดภาวะแทรกซ้อนของหลอดเลือดแดงขนาดเล็กในผู้ที่เป็นเบาหวานชนิดที่ 2. *วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 28*(2), 74-84.

เสาวลักษณ์ เจริญสุข, ศิรินุช ศรีเจริญเวช, ภัสรา ลานเหลือ, อภิชญา นิยมจันทร์, ศนิ ใบไม้, กนกพร แผลงฤทธิ์ และศศิภา เพียรราลึก. (2566). ผลกระทบของภาวะน้ำตาลในเลือดสูงต่อโครงสร้างของผิวหนังชั้นหนังแท้ในหนูที่ถูกเหนี่ยวนำให้เป็นเบาหวาน. วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 12(3), 80-91.

อรมณี ประจวบจินดา, อินทัช ศักดิ์ภักดีเจริญ, ผกากรอง ทองดียิ่ง และสุมาลี ปานทอง. (2563). สมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐานที่ช่วยรักษาอาการแพ้อักเสบของผิวหนังจากแมลงสัตว์กัดต่อย. วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, 18(3), 604-615.

International Diabetes Federation [IDF] Atlas.(2019). *IDF Diabetes atlas* (9th ed.). Retrieved October 5, 2024, from: http://www.diabetesatlas.org/resources/2024.

Quondamatteo F. Skin and diabetes mellitus: what do we know? Cell Tissue Res. 2014;355:1–21.

Walsh JW, Hoffstad OJ, Sullivan MO, Margolis DJ. Association of diabetic foot ulcer and death in a population-based cohort from the United Kingdom. *Diabet Med., 33*(11), 1493-8.

World Health Organization. (2021). World Health Statistics report 2021 monitoring health for the SDGs, sustainable development goals. https://apps.who.int/iris/handle/10665/342703